

מגיד

יאמרו את ההגדה בלשון שמבינים המסובין, או שיאמר בפניהם את לשון המגיד ויפרשנה להם (רמ"א תעג ו). ויכווין לצאת ידי מצות סיפור יציאת מצרים (משנה ברורה תעג ס"ק א).

יגביה את הקערה שבה המצות, ויאמר "הא לחמא עניא וכו'" בקול רם (שולחן ערוך תעג ו ומשנה ברורה ס"ק סא).

הָא לְחֵמָא עֲנִיא זְהוּ הַלְחָם הַפְּשׁוּט, מֵאֵכֶל הָעֲנִיִּים (אמרי שפר) דִּי אֵכְלוּ אֲבֹהֵתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲשֶׁר כְּמוֹתוֹ אֵכְלוּ אֲבוֹתֵינוּ כְּשֶׁהָיוּ עֲבָדִים בְּאַרְץ מִצְרַיִם (אבודרהם).

[הזמנה לעניים:] כָּל דְּכַפֵּינְךָ יִיְתֵי וְיִיכֹל כֹּל מִי שֶׁרַעֲב יָבוֹא לְאֵכֹל עִמָּנוּ (אבודרהם), כָּל דְּצָרִיךָ יִיְתֵי וְיִפְסַח אִפִּי מִי שֵׁשׁ לוֹ מָה לְאֵכֹל רַק שְׁאִין לוֹ צָרְכֵי הַסֵּדֵר כְּגוֹן יֵין וּמְרוֹר, יָבוֹא לַעֲשׂוֹת אֶת סֵדֵר הַפֶּסַח עִמָּנוּ (עיון תפילה).

[תפילה (רשב"ץ):] הַשְׁתָּא הֲכָא כַּעַת אָנוּ פַּה בְּגִלּוֹת (רש"י), לְשָׁנָה הַבָּאָה נִהְיָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. הַשְׁתָּא עֲבָדֵי כַּעַת אָנוּ עֲבָדִים לְאֻמוֹת שְׂאֵנוּ גּוֹלִים בִּינֵיהֶם (שם משמואל), לְשָׁנָה הַבָּאָה נִהְיָה בְּנֵי חוֹרִין מִיֵּצֵר הָרַע וְשַׁעֲבוּד מִלְּכוּיּוֹת (ע"פ ברכות ז).

הָא לְחֵמָא עֲנִיא

דִּי אֵכְלוּ אֲבֹהֵתָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.

כָּל דְּכַפֵּינְךָ

יִיְתֵי וְיִיכֹל,

כָּל דְּצָרִיךָ

יִיְתֵי וְיִפְסַח.

הַשְׁתָּא הֲכָא,

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא

דְּיִשְׂרָאֵל.

הַשְׁתָּא עֲבָדֵי,

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין.

א. שכן האכילה בליל הסדר היא חובתו של כל יהודי באשר הוא (רי"ד).

מכסים את המצות, ומוזגים מיד כוס שני כדי שיראו התינוקות את השינוי וישאלו. ואז הבן או אחד המסובין שואל מה נשתנה (ערוה"ש ע"פ שולחן ערוך תעג ו-ז).

מה נשתנה

הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילֹת?

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת

אָנוּ אוֹכְלֵי חֶמֶץ וּמִצָּה,

הַלֵּילָה הַזֶּה כּוֹלֵי מִצָּה.

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת

אָנוּ אוֹכְלֵי שְׂאֵר יִרְקוֹת,

הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר.

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת

אֵין אָנוּ מְטַבְּלֵי אֶפְלוֹ פַּעַם

אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי

פַּעַמִּים.

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת

אָנוּ אוֹכְלֵי בֵּין יוֹשְׁבֵי וּבֵין

מְסַבֵּין, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלֵנוּ

מְסַבֵּין.

מה נשתנה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילֹת כּמוֹהָ מִשׁוֹנָה הוּא לֵיל הַסֵּדֶר (ליל שימורים)!

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלֵי חֶמֶץ וּמִצָּה אִיזָה מֵהֶם שֶׁנִּרְצָה, הַלֵּילָה הַזֶּה כּוֹלֵי מִצָּה יֵשׁ לָנוּ מִצׁוּוֹה לֵאכּוֹל מִצָּה וְחֶמֶץ אֶסוּר (רשב"ץ).

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלֵי שְׂאֵר יִרְקוֹת הַרְשׁוֹת בִּידֵינוּ לֵאכּוֹל כֹּל יֵרֶק בֵּין מֵר בֵּין מִתּוֹק, הַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹר מִצׁוּוֹה לֵאכּוֹל יֵרֶק מֵר (רשב"ץ).

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלֵי אֶפְלוֹ פַּעַם אַחַת אֵין חַיִּיב אוֹ מְנַהֵג לִטְבוֹל יִרְקוֹת (לבוש תעג ז), הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַּעַמִּים.

שֶׁבָּכַל הַלֵּילֹת אָנוּ אוֹכְלֵי בֵּין יוֹשְׁבֵי וּבֵין מְסַבֵּין כֹּל אֶחָד יוֹשֵׁב אֵיךְ שֶׁרְצָה, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלֵנוּ מְסַבֵּין חוֹבָה עַל כּוֹלָנוּ לֵאכּוֹל דּוּקָא בְּהַסִּיבָה דֶּרֶךְ חִירוֹת (רשב"ץ).

מגלים את המצות, וקורא את כל ההגדה (שולחן ערוך תעג ז ורמ"א שם).

עֲבָדִים הָיִינוּ

[אבודרהם:] עֲבָדִים הָיִינוּ
לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה בַּעַל
כְּרַחֵם שֶׁל מִצְרַיִם וּבְזָרוּעַ
נְטוּיָה לַעֲיֵן כָּל, לֹא כַעֲבָדִים
הַבּוֹרְחִים (גר"א).

וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם
הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ
מִשְׁעָבָדִים הָיִינוּ לְפָרְעָה
בְּמִצְרַיִם כִּי הָיִינוּ מִתְעַרְבִים
בָּהֶם וְלֹא הָיִינוּ נִגְאָלִים לְעוֹלָם
(ריטב"א).

וְאִפְּלוּ בָּלָנוּ חֲכָמִים לְמַדְנוּ עַל
יְצִיאַת מִצְרַיִם, בָּלָנוּ נְבוֹנִים
וּמְבִינִים יוֹתֵר מִהַמְּפֹרָשׁ, בָּלָנוּ
זְקֵנִים עִם נִסְיוֹן חַיִּים (ע"פ מִדְרַשׁ
הַגְּדָה), בָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת
הַתּוֹרָה. וּמִמִּילָא כָּל עֲנִיִן
יְצִיאַת מִצְרַיִם יָדוּעַ וּבִרְרוֹר לָנוּ
(ר"י בן יֶקֶר), אַעֲפ"כּ מִצְּוָה עָלֵינוּ
לְסַפֵּר בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם כִּי
הַסִּיפּוֹר מְבִיא לִידֵי הַרְגֵשׁ יוֹתֵר
מִן הַיְדִיעָה (עֵינֵן תְּפִילָה). וְכָל
הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם
הָרִי זֶה מְשַׁבַּח שָׁכֵן כָּכָל שְׁנַעֲיִן
בְּמַעֲשֵׂה, נִכִּיר הַיֶּאֱכָר הַטּוֹבָה
הַהִיא שִׁיבַת אֱלֹהֵינוּ (מַעֲשֵׂה נִסִּים).

לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזָרוּעַ נְטוּיָה.

וְאֵלֹהֵינוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא אֶת
אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ
וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעָבָדִים
הָיִינוּ לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם.

וְאִפְּלוּ בָּלָנוּ חֲכָמִים, בָּלָנוּ
נְבוֹנִים, בָּלָנוּ
זְקֵנִים, בָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת
הַתּוֹרָה, מִצְּוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר
בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמְרָבָה
לְסַפֵּר בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם הָרִי
זֶה מְשַׁבַּח.

ב. אין תשובה מפורטת בנוסח ההגדה לארבעת השאלות. כי עיקר השאלה היתה, מה זאת אירע לנו שמפני כך אנו עושים כל השינויים הללו? (מהר"ל)

[ראיה ליסוד הנ"ל:] מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם, רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. הם היו חכמי הדור ואעפ"כ ספרו כל הלילה ביציאת מצרים (אבודרהם).

[כמו-כן יש מצווה להזכיר את יציאת מצרים כל השנה (רשב"ץ):] אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה התקבלתי בין החכמים כוקן וחכם, ובכל זאת ולא זכיתי שתקבע הלכה כמותי שתאמר יציאת מצרים בלילות שיש לומר פרשת יציאת מצרים נזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע של ערבית (מדרש הגדה), עד שדרשה בן זומא; שנאמר, "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" כלומר שנאמרה כאן מצווה להזכיר את יציאת מצרים. מתי? "ימי חייך" – משמע הימים, "כל ימי חייך" – הלילות כל ימי חייך, משמע תדיר ללא הפסקה ואף בלילה (גר"א).

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טְרַפּוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְּרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיְצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה: הָרִי אָנִי כְּבֶן שְׁבַעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלוֹת, עַד שֶׁדִּרְשָׁה בֶּן זוּמָא; שֶׁנֶּאמַר, (דברים טז ג) "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך". "ימי חייך" - הימים, "כל ימי חייך" - הלילות.

וְחַכְמִים אֹמְרִים שֶׁאֵין חַיִּיב בְּלִילָה, וְהֵם דְּרָשׁוּ אֶת הַפֶּסֶק בְּאוֹפֵן אַחֵר: "יְמֵי חַיִּיךָ" – הָעוֹלָם הַזֶּה הֵייתִי חוֹשֵׁב שֶׁרַק אִזּוּ יֵשׁ חַיִּיב זְכִירַת יְצִי"מ, לְכֵן מוֹסִיף הַכְּתוּב "כָּל יְמֵי חַיִּיךָ" – לְהַבִּיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא נִפְסִיק לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם לְעוֹלָם אֲפִילוֹ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ (ג"א).

בְּרוּךְ הַמְּקוֹם הַקַּב"ה שֶׁהוּא הַמְּקַיֵּם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה (שְׁפָתַי חַיִּים), בְּרוּךְ הוּא בְּפָנַי עֲצֻמוֹ וְאֵינּוּ תְלוּי בְּבִרְכוּתָנוּ (רִשְׁב"ץ). בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא.

כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה אַרְבַּעַה פְּעָמִים נֹאמַר בְּתוֹרָה מִצְוֹת סִיפּוֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם, כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה בְּנִים (ג"א): אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שֹׂאֵינּוּ יוֹדֵעַ לְשֵׁאוֹל.

חָכֵם מָה הוּא אֹמֵר: "מָה הָעֵדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם?" הַחֵכֶם רּוֹצֵה לְעַמּוֹד עַל שׁוֹרֵשׁ הַדִּינִים הַשּׁוֹנִיִּם שֶׁבְּלִיל הַסֹּדֵר (פִּירוּשׁ רַבִּי שְׁלֵמָה גַּאנְצְפֶּרִיד).

וְחַכְמִים אֹמְרִים: "יְמֵי חַיִּיךָ" – הָעוֹלָם הַזֶּה, "כָּל יְמֵי חַיִּיךָ" – לְהַבִּיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ.

בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא.
בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא.

כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה:

אֶחָד חָכֵם,

וְאֶחָד רָשָׁע,

וְאֶחָד תָּם,

וְאֶחָד שֹׂאֵינּוּ יוֹדֵעַ לְשֵׁאוֹל.

חָכֵם מָה הוּא אֹמֵר: (דְּבָרִים

ו כ) "מָה הָעֵדוֹת וְהַחֲקִים

וְהַמְּשֻׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ

אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם?"

ג. כיון שכעת מתחיל לדרוש פסוקים מהתורה פותח בברכה לכבוד התורה. (שבלי הלקט)

וַאֲף אַתָּה אָמַר לוֹ אַחֲרֵי שֶׁתִּסְפַּר לוֹ עַל יְצִיאַת מִצְרַיִם מוּטָל עֲלֶיךָ גַם לִפְרֹט וּלְבֹאֵר לוֹ (מזר"ל) פְּהֻלְכוֹת הַפֶּסַח, וּלְדוּגְמָא (עֵינִן תְּפִילָּה): אֵינְךָ מִפְּטִירֵינְךָ אַחֲרֵי הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֵן אֵינְךָ נִפְטֵרִין מִן הַסְּעוּדָה בְּמִינֵי מִתְיָקָה, כְּדֵי לֹא לִשְׁכַח טַעַם הַפֶּסַח וְהַמְצָא (גַּמ' רִש"י וְרִשְׁב"ם פִּסְחִים קִיט.) – וְזֹאת כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּכַּח יְצִיאַת מִצְרַיִם אֲלֵךְ תִּקְבַּע בְּלֵב לְעוֹלָם (אֲבֵרְבִנְאֵל).

רָשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר: "מָה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם" – וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַפֶּלֶל, מִדְּרַגְתָּהּ (מִדְּרַגַּת הָאֵדָם)? וּמִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹנוֹ כֹּאשֶׁר אוֹמֵר לָכֶם – וְלֹא לוֹ דֵּהֵינּוּ שְׁחוּשֵׁב עַצְמוֹ נִפְרָד מִכֻּלֵּי יִשְׂרָאֵל (שֵׁם מִשְׁמוּאֵל). וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַפֶּלֶל כֹּאמֵר עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא לֹא נִצְטוּוּהָ (רִיטְב"א), הֲרִי פֶּפֶר בְּעֶקֶר.

וַאֲף אַתָּה הִשְׁבֵּנוּ לוֹ בְּאוֹתוֹ הַמְטַבֵּעַ (שְׁבִלֵי הַלֶּקֶט) הִקְהָה אֶת שְׁנֵי פָגוּם אֶת שְׁנֵינּוֹת אֲמֵרוֹתָיו עַל יְדֵי דְבָרֶיךָ בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא תִזְיָק

עוֹד (ע"פ רַמְבַּ"ן בְּרֵאשִׁית מֵט י, וְרַד"ק תְּהִילִים נז ח). וְאָמַר לוֹ: "בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם", שֶׁמִּשְׁמַעוֹתָיו דוּוֹקָא לִי עָשָׂה אֶת כָּל אוֹתוֹת נִסִּים – וְלֹא לוֹ. וְכֹלֹמֵר אֵילוּ הָיָה שֵׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל. כִּי אֵלּוּ שְׂרָאוֹ עַצְמָם נִפְרָדִים מִכֻּלֵּי יִשְׂרָאֵל לֹא נִגְאָלוּ וּמִתּוֹ בְּמִצְרַיִם בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי הָאֶפְלָה (ע"פ רִי"ד וְטַעַם הַפֶּסַח).

וַאֲף אַתָּה אָמַר לוֹ פְּהֻלְכוֹת הַפֶּסַח, אֵינְךָ מִפְּטִירֵינְךָ אַחֲרֵי הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמֵן.

רָשַׁע מָה הוּא אוֹמֵר: (שְׁמוֹת יב כו) "מָה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת לָכֶם". לָכֶם – וְלֹא לוֹ. וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַפֶּלֶל, כֶּפֶר בְּעֶקֶר.

וַאֲף אַתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנֵינּוֹת וְאָמַר לוֹ: (שְׁמוֹת יג ח) "בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם", לִי – וְלֹא לוֹ. אֵילוּ הָיָה שֵׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר: "מָה זֹאת?
מָה טִיבוֹ שֶׁל פֶּסַח (ראב"ן)?
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו, בְּחֹזֶק יָד
גָּדוֹל (אמרי שפר) הוֹצִיאָנוּ יְיָ
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים"
כלומר, ספר לו את כל המעשה
(ארחות חיים).

וְשִׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשַׁאֵל אֵין לוֹ
שִׂיכוּת לַמְצוּוֹת (דברי נגידים),
לְכֵן אַתָּה פֶּתַח לוֹ אֵל תַּחֲכֵה
שִׁישְׂאֵל וְסִפֵּר לוֹ בְּעֶצְמְךָ (ע"פ
ריטב"א). שְׂנַאֲמַר, "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
תִּסְפֵּר לְבִנְךָ (אונקלוס) בַּיּוֹם
הַזֶּה הוּא לֵאמֹר, בְּעֶבְרִית זֶה הַמִּצְוָה
וּמְרֹר עֲשֵׂה יְיָ לִי בְּצִאתִי
מִמִּצְרַיִם" דְּהֵיִינוּ שְׂכַל מָה
שִׁקְרָה אִזּוּ הִיָּה כְּדֵי שֶׁאֲבֹא
לַעֲשׂוֹת אֵת הַמְצוּוֹת הַלָּלוּ
(אברבנאל).

יְכוּל מִרְאֵשׁ חֲדָשׁ, תִּלְמוּד
מִרְאֵשׁ חֲדָשׁ תְּהִיָּה מְצוּוֹת
'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ' נוֹהֶגֶת (שבלי
הלקט), תִּלְמוּד לֹמֵר בַּיּוֹם
הַזֶּה הוּא. אֵין בַּיּוֹם הַזֶּה יְכוּל
מִבְּעוֹד יוֹם כְּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב
(ראב"ן), תִּלְמוּד לֹמֵר בְּעֶבְרִית
זֶה. וְכִשְׂאוֹמֵר בְּעֶבְרִית זֶה מִשְׁמַע
שִׁמְרָאָה בְּאֶצְבַּע בַּעַת הַהִגְדָּה
עַל מָה שֶׁהוּא לְפָנָיו. וְא"כ – לֹא
אָמַרְתִּי לֹא מְדוּבָר בְּפִסּוּק אֶלֶּא
בְּשִׁעָה שְׁיֵשׁ מִצָּה וּמְרֹר
מְנַחִים לְפָנֶיךָ וְזֶהוּ דוּוּקָא בְּלִיל
הַסֵּדֶר (ע"פ רשב"ץ ומעשה ניסים).

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר: (שמות יג
(יד) "מָה זֹאת. וְאָמַרְתָּ אֵלָיו,
בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדִּים".

וְשִׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשַׁאֵל,
אֵת פֶּתַח לוֹ. שְׂנַאֲמַר, (שמות יג
(ח) "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַזֶּה הוּא
לֵאמֹר, בְּעֶבְרִית זֶה עֲשֵׂה יְיָ לִי
בְּצִאתִי מִמִּצְרַיִם".

יְכוּל מִרְאֵשׁ חֲדָשׁ, תִּלְמוּד
לֹמֵר "בַּיּוֹם הַזֶּה הוּא".
אֵין בַּיּוֹם הַזֶּה יְכוּל מִבְּעוֹד
יוֹם, תִּלְמוּד לֹמֵר "בְּעֶבְרִית
זֶה". בְּעֶבְרִית זֶה – לֹא אָמַרְתִּי
אֶלֶּא בְּשִׁעָה שְׁיֵשׁ מִצָּה
וּמְרֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ.

ועבשיו מתחיל עיקר הסיפור
(חכמת מנחה): [מתחלה עובדי
עבודה זרה היו אבותינו,
ועבשיו קרבנו המקום לעבדתו
הקב"ה הוא זה שקרבנו
לעבודת ה' (שפתי חיים).

"ויאמר יהושע אל כל העם,
כה אמר יי אלהי ישראל,
בעבר הנהר ישבו אבותיכם
מעולם, תרח אבי אברהם
ואבי נחור, ויעבדו אלהים
אחרים. ואקח את אביכם את
אברהם מעבר הנהר הטייתי
את לבו לסור מדרכם הרעה,
ולקחתי אותו מביניהם (מצודת
דוד) ואולף אותו בכל ארץ
כנען שהיא ארץ קדושה (מצודת
דוד), ואז גם זכה לברכה
מיוחדת (ע"פ אלשיך שם) –
וארבה את זרעו ועוד זכה
ואתן לו את יצחק. ואתן
ליצחק את יעקב ואת עשו,
ואתן לעשו את הר שעיר
לרשת אותו להורות שעשיו
לא זכה להיות חלק מעם
ישראל שכן אין לו חלק בארץ
כנען (ע"פ גר"א), ויעקב ובניו רק
הם ירדו מצרים כדי שתתקיים
בהם גזירת הגלות וכדלהלן
(ע"פ ריטב"א).

מתחלה עובדי עבודה
זרה היו אבותינו, ועבשיו
קרבנו המקום לעבדתו.

שנאמר (יהושע כד ב-ד) "ויאמר
יהושע אל כל העם, כה אמר
יי אלהי ישראל, בעבר הנהר
ישבו אבותיכם מעולם, תרח
אבי אברהם ואבי נחור,
ויעבדו אלהים אחרים. ואקח
את אביכם את אברהם
מעבר הנהר, ואולף אותו
בכל ארץ כנען, וארבה את
זרעו ואתן לו את יצחק.
ואתן ליצחק את יעקב ואת
עשו, ואתן לעשו את הר
שעיר לרשת אותו, ויעקב
ובניו ירדו מצרים".

ברוך שומר הבטחתו לישראל
שלא נאבד בגלות (מהר"ל),
ברוך הוא.

שהקדוש ברוך הוא חשב
את הקץ חשב על סוף
הגלות, לעשות פמה שאמר
לאברהם אבינו לתקן ולקיים
הנאמר לאברהם אבינו (יעב"ץ)
בברית בין הבתרים שיצאו
מהגלות כדלהלן. שנאמר:
ויאמר לאברהם, ידע תדע כי
גר יהיה זרעך בארץ לא להם
בתחילה יהיו גרים ללא רכוש
וזכויות (רש"י הירש), ואח"כ
הגלות תחמיר ועבדום ואח"כ
וענו אתם ארבע מאות שנה
כל הגזירות יחד יהיו במשך
ארבע מאות שנה (גר"א). וגם
את הגוי אשר יעבדו דן אנכי
בעשרת המכות (רש"י), ואחרי
כן כאשר יתקיימו כל אלו
יצאו ברכש גדול מובטחים בני
ישראל שיצאו ביד רמה מלאים
כל טוב (ע"פ רש"י שמות ו ו, ופרקי
דר"א פרק מו).

ברוך שומר הבטחתו
לישראל, ברוך הוא.
שהקדוש ברוך הוא חשב
את הקץ, לעשות פמה
שאמר לאברהם אבינו
בברית בין הבתרים. שנאמר,
(בראשית טו יג-יד) "ויאמר לאברהם,
ידע תדע כי גר יהיה זרעך
בארץ לא להם, ועבדום וענו
אתם ארבע מאות שנה. וגם
את הגוי אשר יעבדו דן
אנכי, ואחרי כן יצאו ברכש
גדול".

מכסים את המצות, ומגביהים את הכוס (משנה ברורה תעג ס"ק עג).

וְהִיא בְרִית בֵּין הַבְּתָרִים
שֶׁעֲמָדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֵא
אֶחָד בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ לֹא רַק הַמִּצְרִים, אֲלָא
שְׁבָכָל דּוֹר וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ
לְכַלּוֹתֵנוּ בַּכַּח אֹתָהּ הַגּוֹזֵרָה
שֶׁל גְּלוּיּוֹת שְׁנוּדָעָה בְּבְרִית בֵּין
הַבְּתָרִים (שְׁבַלֵי הַלֵּקֶט), וְהַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם מִכַּח
אוֹתָהּ הַבְּרִית.

וְהִיא שֶׁעֲמָדָה

לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ, שְׁלֵא אֶחָד
בְּלֶבֶד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
אֲלָא שְׁבָכָל דּוֹר וְדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ,
וְהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ
מִיָּדָם.

מוניחים את הכוס, ומגלים את המצות (ע"פ משנה ברורה תעג ס"ק עג).

צֵא וּלְמַד שָׁכֵן הוּא הַגּוֹזֵרָה כִּבְר
מִתְחִילָת מְצִיאֹתֵנוּ (ע"פ רַאב"ן
ויעב"ץ) מַה בְּקֶשׁ רִצָּה לְבֵן
הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ.
שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֲלָא עַל
הַזְּכָרִים וְלְבֵן בְּקֶשׁ לַעֲקוֹר אֵת
הַכֹּל וְעַל אִף שְׁהִיָּה לְבֵן אַחִינוּ
וּבִשְׂרִינוּ הַשְׁתַּדֵּל לְאַבֵּד אֵת
כּוֹלָם (ע"פ רִיטְב"א וּפִירוּשׁ רַבִּי שְׁלֵמָה
גַּאנְצְפֵּרִיד).

שְׁנֵאמַר: אֲרָמִי אֲבָד אָבִי
בְּתַחֲלִילָה לְבֵן הָאֲרָמִי רִצָּה
לְאַבֵּד אֵת יַעֲקֹב אֲבִינוּ (אוֹנְקֵלוֹס),
וְאִח"כ וַיֵּרֶד מִצְרַיִם, וַיִּגְר שָׁם
בְּמַתִּי מְעַט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי
גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב וְכִיוֵן שְׁחִיבֵר
הַפְּסוּק אֵת שְׁתֵּי הַצְּרוֹת הָאֵלוּ –

לְבֵן וּמִצְרַיִם, מִשְׁמַע שְׁשֵׁנִיהֶם בְּאוֹ מַחֲמַת גְּזִירַת הַגְּלוּת הַנ"ל (ע"פ רִיטְב"א).

צֵא וּלְמַד מַה בְּקֶשׁ לְבֵן
הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ.
שְׁפָרְעָה לֹא גָזַר אֲלָא עַל
הַזְּכָרִים, וְלְבֵן בְּקֶשׁ לַעֲקוֹר
אֵת הַכֹּל.

שְׁנֵאמַר, (דְּבָרִים כו ה) "אֲרָמִי
אֲבָד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִם,
וַיִּגְר שָׁם בְּמַתִּי מְעַט, וַיְהִי
שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב".

"וַיֵּרֶד מִצְרַיִם" יעקב ירד למצרים - אָנוּס על פי הדבור מחמת גזירת הגלות כנ"ל (ריטב"א).

"וַיִּגַר שָׁם" בני ישראל היו באותה העת לגרים, גולים, וחסרי סיכוי בדרך הטבע. (רש"י הירש) - הלשון "ויגר" מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים להיות כתושב ואדון, אלא לגור שם כאורח זר (ע"פ ר"י בן יקר). שְׁנַאמַר שהרי נאמר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה, לְגֹר בְּאֶרֶץ בְּאֲנֹנוּ כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן" הם ביקשו רשות להתישב כגרים זרים בגושן (רש"י הירש), שם היה מרעה מפני היאור (ריטב"א).

"בְּמַתִּי מְעַט" מספר אנשים קטן ובטבע לא ישרדו בגלות (ע"פ רש"י הירש) - כְּמָה שְׁנַאמַר, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְהָיוּ נֹרְאִים כְּאִילוֹ מִדְּלִדְלִים וְהוֹלְכִים, וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא זֶה שְׁשַׁמְךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב בַּמִּסְפָּר וּבְאִיכוֹת עֲלִיוֹנָה (אברבנאל).

"וַיֵּרֶד מִצְרַיִם" - אָנוּס על פי הדבור.

"וַיִּגַר שָׁם" - מְלַמֵּד שְׁלֹא יֵרֶד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם, אֶלָּא לְגֹר שָׁם. שְׁנַאמַר, (בראשית מז ד) "וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה, לְגֹר בְּאֶרֶץ בְּאֲנֹנוּ, כִּי אֵין מְרַעָה לְצֹאֵן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ, כִּי כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן".

"בְּמַתִּי מְעַט" - כְּמָה שְׁנַאמַר, (דברים י כב) "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרַיִם, וְעַתָּה שְׁמֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרַב".

ד. מכאן ואילך דורש כל תיבה שבפרשת ארמי אוכד אבי עד סופה. והפסוקים האחרים שמביא נועדו להסביר ולחדש הבנה. (אמרי שפר)

"וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי" בניגוד לכל הציפיות המוצדקות הם נהיו שם לאומה בפני עצמה (רש"י הירש) - מְלַמֵּד ומוכח לומר שהיה זה בעבור שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שֵׁם כלומר ניכרים ומובדלים מהמצרים שלא שינו את מנהגם ובגדיהם (ע"פ מיצר ים ור"י בן יקר).

"גְּדוֹל, עֲצוּם" הם נהיו רבים וחזקים (מדרש הגדה) - כְּמוֹ שְׁנֵאמַר, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ הם הולידו כטבע השרצים הרבה בפעם אחת, וַיִּרְבוּ ולא מתו מהם וַיַּעֲצְמוּ ונהיו חזקים ובריאים (מלבי"ם), בְּמֵאד מֵאד שלא היה ריבוי כזה מעולם (גר"א), וְתַמְלָא הָאֶרֶץ אֲתֶם והם התיישבו בכל הארץ (מלבי"ם שם).

"וַיִּרְב" הולך ומתרבה עוד ועוד (שבלי הלקט) - כְּמוֹ שְׁנֵאמַר, רִבְבָה כְּצִמְחַת הַשְּׂדֵה נִתְתִּיף ברכתי אתכם במצרים ברבוי גדול כצמח השדה (רבינו בחיי שמות א י), וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי ונהייתם רבים וחזקים (ע"פ תרגום יונתן) וְתַבְאֵי בְעַדֵי עַדֵיִם

קישוטים יפים, שְׂדֵיִם נִכְנָנוּ וְשִׁעְרָהּ צִמְחָה כְּמוֹ נַעֲרָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּה לְהִיטוֹת נְשׂוּאָה לְאִישׁ, כֵּן הִגִּיעַ זְמַן יִשְׂרָאֵל לְהִיגָאֵל (ע"פ מצודת דוד ורד"ק), אֲבָל וְאֵת עַרְם מִשָּׁל הוּא לְהִיטוֹת עֲרוּמִים מִבְּלֵי זְכוּת מַעֲשֵׂה (אלשיך) וְעַרְיָה לְשׁוֹן גִּילוּי עֲרוּהָ שְׁלֵא עָשׂוּ בְרִית מִלָּה. וְאֶעְבֵּר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְבּוֹסֶסֶת מְלוּכְלַכַת (מלבי"ם) בְּדַמְיֶךָ שְׁנֵי דַמִּים, דָּם בְּרִית מִלָּה וְדָם קֶרֶבֶן פֶּסַח (אבודרהם), וְאִמֵּר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, וְאִמֵּר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי בְּזִכּוֹת דַּמִּים אֵלּוּ תִהְיֶה לָכֶם חַיּוֹת לִיגָאֵל מַעֲתָה וְלַעֲתִיד לְבּוֹא (ע"פ אלשיך, ופרקי דר"א כ"ח).

"וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי" - מְלַמֵּד שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שֵׁם. "גְּדוֹל, עֲצוּם" - כְּמוֹ שְׁנֵאמַר, (שמות א ז) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מֵאד, וְתַמְלָא הָאֶרֶץ אֲתֶם". "וַיִּרְב" - כְּמוֹ שְׁנֵאמַר, (יחזקאל טז ו-ז) "רִבְבָה כְּצִמְחַת הַשְּׂדֵה נִתְתִּיף, וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַבְאֵי בְעַדֵי עַדֵיִם, שְׂדֵיִם נִכְנָנוּ וְשִׁעְרָהּ צִמְחָה, וְאֵת עַרְם וְעַרְיָה". [נוהגים להוסיף: "וְאֶעְבֵּר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶה מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדַמְיֶךָ, וְאִמֵּר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי, וְאִמֵּר לָךְ בְּדַמְיֶךָ חַיִּי".]

וַיִּרְעוּ אֶתֵּנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ,
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה כִּיּוֹן
שָׂרָאוּ אוֹתָם פְּרִים וּרְבִים מְאֹד,
נִכְנְסָה בָּהֶם שְׂנֵאָה וְהַחֲלוּ
מִשְׁתַּעֲבָדִים בְּנוֹ (ע"פ אבודרהם).

"וַיִּרְעוּ אֶתֵּנוּ הַמִּצְרִים" מֵעַתָּה
כּוֹוֹנָתָם וּדְעָתָם הִיָּתָה לַהֲרַע לְנוּ
(גר"א) - כָּמָּה שְׂנֵאָמֵר, הָבָה
נִתְחַכְּמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה שֶׁלֹּא
יִמְשִׁיכוּ לַהֲתַרְבּוֹת, וְהָיָה פִּי
תִּקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם
הוּא עַל שְׂנֵאֵינוּ וְנִלְחָם בָּנוּ,
וְעָלָה מִן הָאָרֶץ. כִּיּוֹן שֶׁהַבְּחִינוּ
שֶׁלֹּא הִשְׁתַּקְּעוּ וּדְעָתָם לַעֲלוֹת
מִשָּׁם, הִתְנַכְּלוּ לָהֶם בַּעֲלִילָה זֹו
כַּדִּי לַהֲרַע לָהֶם (ע"פ מלבי"ם
וּאֲבֵרְבֵנְאֵל).

"וַיַּעֲנוּנוּ" לְבַל יִגְבֶּה לֵב
הַיְהוּדִים (רש"י הירש) - כָּמָּה
שְׂנֵאָמֵר, וַיִּשְׁיִמוּ עָלֵינוּ שְׂרִי
מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ הַמִּסִּים הִיוּ
תַּחֲבֹלָה לְצַעַר אֶת עִם יִשְׂרָאֵל
(חסדי דוד) בְּסִבְלָתָם בְּמִסּוּוָה
נִשְׂיָאָה בְּנִטְל (רש"י הירש), וַיִּבְּן
עָרֵי מִסְכָּנוֹת בֵּית אוֹצְרוֹת
לְפָרְעָה, אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמִסִּס
זֹוה הִיָּה הַמִּס, שִׁיבְנוּ וַיְחַזְּקוּ
עָרִים אֵלוֹ עֲבוּר בֵּית אוֹצְרוֹת
הַמֶּלֶךְ (רש"י שְׁמוֹת א יא).

(דברים כו ו) "וַיִּרְעוּ אֶתֵּנוּ
הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ, וַיִּתְּנוּ
עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה".

"וַיִּרְעוּ אֶתֵּנוּ הַמִּצְרִים" -
כָּמָּה שְׂנֵאָמֵר, (שְׁמוֹת א י) "הָבָה
נִתְחַכְּמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה
פִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף
גַּם הוּא עַל שְׂנֵאֵינוּ וְנִלְחָם
בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ".

"וַיַּעֲנוּנוּ" - כָּמָּה שְׂנֵאָמֵר,
(שְׁמוֹת א יא) "וַיִּשְׁיִמוּ עָלֵינוּ שְׂרִי
מִסִּים, לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם,
וַיִּבְּן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה,
אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעְמִסִּס".